

تلفن همراه هوشمند، جوانان و جامعه در ایران (تحلیل ثانویه کلیه مقالات مجلات علمی پژوهشی طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۹)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۰۱

کد مقاله: ۲۵۷۴۶۱

محمدعلی زکی^۱

چکیده

مصرف تلفن همراه به مثابه یکی از مراحل زندگی اجتماعی تلقی شده و پذیرش آن در جوامع مدرن به مثابه رسانه موجب تحول در شکل و ساختار ارتباطات به ارتباطات موبایلی و هم چنین رسانه های موبایلی گردیده و این تحول علاوه بر تحول ابعاد فناورانه، نشان از ظهور و بروز ابعاد گوناگون تغییرات اجتماعی و فرهنگی در جوامع معاصر دارد. بر این اساس هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی مصرف تلفن همراه در جامعه ایران با استفاده از روش تحلیل ثانویه خواهد داشت. اطلاعات تحقیق با استفاده از چهار منبع اینترنتی پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پایگاه اطلاع رسانی نشریات علمی ایران، پایگاه مجلات تخصصی نور، پرتال جامع علوم انسانی تا آذر ماه سال ۱۳۹۹ (تعداد ۱۲۱ مقاله) جمع آوری شده است. یافته‌های پژوهش نشان از روندی صعودی و افزایشی در تحقیقات تلفن همراه در ایران طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۹ داشته است. گرایش‌های پژوهشی تحقیقات تلفن همراه در ایران در چهار بخش اصلی طبقه بندی و بررسی گردیده اند که به ترتیب بیشترین آنها اختصاص به پسایندها (۴۴ درصد، ۵۳ پژوهش)، پیشایندها (۳۰ درصد، ۳۷ مقاله)، وضعیت (۱۷ درصد و ۲۱ پژوهش) و کلیات استفاده از تلفن همراه (۸ درصد و ۱۰ مقاله) داشته اند. بیشترین کارکردهای مصرف تلفن همراه اختصاص به متغیرهای سبک زندگی (۸ مقاله)، کاهش عملکرد تحصیلی (۷ مقاله) داشته اند. نتایج تحقیق معرف آن بوده که تلفن همراه باعث تغییرات اجتماعی در ایران در حوزه هایی مانند سبک زندگی و هویت یابی کاربران گردیده است. استفاده از تلفن همراه به مثابه میدان هائی برای فراغت مجازی جوانان تلقی شده و باعث تغییر نحوه گذران اوقات فراغت کاربران شده است؛ و علاوه بر آنها نقش مهم و بارزی در فرآیند اجتماعی شدن جوانان ایفاء نموده است. الگوی مصرف تلفن همراه از سطح جوانان به سطح کودکان در حال تغییر و افزایش می باشد اگرچه استفاده از تلفن همراه موجب افزایش "تعاملات میان فردی"، "ارتباطات اجتماعی" و همچنین "شکل گیری هویت شخصی مدرن" شده و لیکن از سوئی دیگر موجبات بروز کارکردهای نامناسب هم چون کاهش عملکرد افراد در حوزه های مختلف رفتاری، خانوادگی، آموزشی و اجتماعی را فراهم نموده است.

واژگان کلیدی: جامعه‌شناسی تلفن همراه، تحلیل ثانویه، مجلات علمی، ایران

تلفن همراه به عنوان پرکاربردترین وسیله ارتباطات غیرچهره به چهره بین فردی، برای کاربران بر اساس تفاوت‌های سنی، جنسی، شغلی، علاوه بر تأمین نیازهای ارتباطی آنان کاربردهای متفاوتی یافته است. تلفن همراه یکی از پدیده‌های نو ظهور عصر الکترونیک و دنیای دیجیتال است که در دهه اخیر جای خود را بین افراد خانواده به ویژه جوانان در همه جهان، از جمله ایران باز کرده است.

در سال‌های اخیر به دنبال ورود تلفن‌های همراه هوشمند، عرصه ارتباطات موبایلی شاهد دگرگونی‌های فراوانی بوده است. از آنجا که یکی از قابلیت‌های تکنولوژی در نور دیدن مرزهای جغرافیایی است، جامعه ما نیز شاهد تغییرات اجتماعی برآمده از این نوآوری رسانه‌ای بوده است. در این میان، زندگی روزمره جوانان به عنوان گروهی که عموماً در پذیرش تکنولوژی‌های نوین پیش قدم می‌شوند، تحت تأثیر این فضای تکنولوژیک تغییر کرده است. گسترش کاربری تکنولوژی‌های نوین ارتباطی آثار مثبت و منفی متفاوت و گاه متناقضی برای گروه‌های مختلف جمعیتی و اجتماعی به دنبال دارد. تلفن همراه جای خود را بین افراد خانواده به ویژه جوانان در همه جهان از جمله ایران باز کرده است استفاده از تلفن همراه در جهان به طور چشمگیری در حال افزایش است. تعداد استفاده‌کنندگان تلفن همراه خبر از وقوع یک انقلاب ارتباطی را می‌دهد استفاده بیش از حد دارای آثار اخلاقی و اجتماعی مثبت و منفی می‌باشد. استفاده ناصحیح از تلفن همراه موجب بروز مشکلات و آسیب‌های جدی اجتماعی و فرهنگی می‌شود. امروز تلفن همراه به عنوان یکی از مظاهر فن‌آوری ارتباطی نوین در زندگی فردی و اجتماعی انسان جایگاه قدرتمندی دارد. نفوذ کاربردهای تلفن همراه در زندگی پدیده‌ای جهانی است و در جامعه ما استفاده از آن به حدی رسیده است که مضرات جدی و اساسی این فناوری مدرن مشهود گردیده است، مضراتی که در حوزه‌های متنوع اجتماعی، فرهنگی، رفتاری، پزشکی، قانونی، جزایی و ... به آسیب‌زایی می‌پردازد.

تلفن همراه از تأثیر گذارترین فناوری‌های امروزه است که جدای از آسیب‌های زیستی، آسیب‌های فراوان روانشناختی را نیز در پی دارد. رشد و گسترش دانش بشری و فناوری‌های نوین سبب گردیده که دنیای انسانها متحول شده و هر لحظه پیچیده‌تر گردد. یکی از پدیده‌های که در قرن بیستم زندگی بشر را دگرگون کرد و هنوز نیز رشد فزاینده آن ادامه دارد، تلفن‌های همراه هستند. به نظر می‌رسد امروزه بیشترین کاربرد جانبی تلفن همراه، استفاده از شبکه‌های اجتماعی و اینترنت است. شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند که با اینکه عمر خیلی زیادی ندارند، توانسته‌اند به خوبی در زندگی مردم جا باز کنند. مردم بسیاری در سنین مختلف و از گروه‌های اجتماعی متفاوت در شبکه‌های اجتماعی مجازی کنار هم آمده‌اند و از فاصله‌های بسیار دور در دنیای واقعی، از طریق شبکه‌های اجتماعی با هم ارتباط برقرار می‌کنند.

رسانه‌های نوین به بخشی جدایی‌ناپذیر و بدیهی از زندگی روزمره ما بدل شده‌اند، به گونه‌ای که شاید بتوان گفت انجام امور بدون آن‌ها میسر نیست، تلفن همراه به عنوان رسانه غالب فردا که همه رسانه‌های پیش از خود را در خود جمع کرده است، در خصوصی‌ترین تا عمومی‌ترین عرصه‌های زندگی ما حضوری فراگیر و همه‌لحظه‌ای دارد. این امر سبب‌ساز دگرگونی‌های زیادی در زندگی روزمره افراد شده است. در این بین جوانان بیش از همه، این فناوری را در زندگی خود به کار گرفته‌اند. گسترش تلفن‌های همراه دگرگونی‌هایی را در ویژگی‌های فردی و تعاملات اجتماعی افراد جامعه ایجاد کرده است. تلفن همراه با ظرفیت‌های انتخابی که فراهم کرده است، به ابزار جدیدی برای انعکاس «خود» و «دیگری» و شکل‌گیری هویتی جدید تبدیل شده است. موبایل به منزله یکی از فناوری‌های نوین و تأثیرگذار ارتباطی هم‌اکنون حضوری ناخوانده، ولی فعال در بین نوجوانان و جوانان دارد و در فضاهای آموزشی بسیاری، سنن و آموزه‌های تعلیم و تربیت سنتی را به چالش می‌کشد. در سال‌های اخیر تلفن همراه به عنوان یکی از پدیده‌های ارتباطی در دنیای امروز در بین تمام اقشار و گروه‌های مختلف جامعه گسترش پیدا کرده و حتی امروزه شاهد آن هستیم که بسیاری از دانش‌آموزان در مقاطع پایین تحصیلی نیز به تلفن همراه دسترسی دارند. اگرچه نباید استفاده از تلفن همراه را در بین کودکان و نوجوانان ممنوع کرد ولی می‌بایست راه‌حل‌هایی برای استفاده درست از آن ارائه داد.

در دو دهه اخیر استفاده گسترده و فراوان و همه‌جانبه از تلفن همراه، تأثیرات زیاد و متنوعی را بر الگوهای روابط و رفتار اجتماعی انسان‌ها گذاشته است. جوانان به عنوان پیش‌تازان مصرف این وسیله مورد توجه ویژه‌ای در بررسی‌ها و تحقیقات بوده‌اند. تلفن همراه بر تعاملات میان فردی و ارتباطات اجتماعی تأثیرگذار است. به موازات گسترش استفاده از تلفن همراه در جوامع پیامدهای آن بر جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی یکی پس از دیگری پدیدار شده و این نفوذ روند رو به رشدی را آغاز کرده است. یکی از کاربردهای تلفن همراه در جوامع امروزی ایجاد یک تعامل و ارتباط میان فردی است که مطالعه پیشرو تلاش میکند نقش تلفن همراه در تعاملات میان فردی و ارتباطات اجتماعی را شناخته و در حدتوان به یک مدل مفهومی مناسب برای استفاده مخاطبین از تلفن همراه برای برقراری ارتباطات اجتماعی و تعاملات میان فردی دستی‌ابد. در سال‌های اخیر تلفن همراه به عنوان پدیده‌ای ارتباطی، نقش بسیار مهمی در زندگی روزمره تمامی افراد، اقشار و گروه‌های جامعه ایفا میکند. تا جایی که گسترش استفاده از این وسیله به دانش‌آموزان مقاطع پایین تحصیلی نیز کشیده شده است. اگرچه محدودیت و ممنوعیت تلفن

همراه برای دانش آموزان مطلوب نیست، اما باید به راه‌های مناسب برای استفاده درست از آن نیز توجه داشت. بنابراین، به نظر می‌رسد شناخت و بررسی استفاده و کاربرد تلفن همراه در یک چارچوب نظری مناسب به نقش و تأثیرات آن بر نوجوانان کمک می‌کند. تلفن همراه امروزه جزء دانشدنی مناسبات و ارتباطات روزمره محسوب می‌شود، و با توجه به پیشرفت‌های روزافزون این وسیله ارتباطی، مطالعه در مورد آن ضروری است.

پیرو حجم فراوان مطالعات و تحقیقات حوزه موبایل، مفاهیم متعددی هم چون استفاده از تلفن همراه، عصر موبایل، پاره فرهنگ موبایلی جوانان، سواد موبایلی، رفتار موبایلی، رسانه موبایلی، سودمندی موبایلی، سازگاری موبایلی، هویت موبایلی، سبک زندگی موبایلی، فراغت موبایلی در این حوزه مطرح گردیده‌اند.

جامعه‌شناسی تلفن همراه یکی از حوزه‌های تازه و نوپا در جامعه‌شناسی ایران معاصر بوده که سعی در تبیین روابط متقابل بین جامعه و تلفن همراه دارد. اگرچه این حوزه جامعه‌شناسی در ایران در مرحله شکوفایی و ظهور قرار گرفته و لیکن شکوفایی آن روندی شتابان و سریع را پشت سر گذاشته است به گونه‌ای که بخش قابل توجهی از تولیدات جامعه‌شناسی در ایران اختصاص به ابعاد و زوایای گوناگون جامعه‌شناسی تلفن همراه داشته است.

سوالات اساسی تحلیل جامعه‌شناسی تلفن همراه عبارتند از:

- ماهیت رفتار موبایلی چیست؟ ابعاد و مولفه‌های استفاده و مصرف تلفن همراه کدامند؟ چگونه می‌توان ابعاد گوناگون استفاده تلفن همراه را مورد سنجش قرار داد؟
- استفاده و مصرف تلفن همراه بر حسب متغیرهای اجتماعی (سن، جنس، تحصیلات، دین، قومیت، طبقه اجتماعی، شغل، وضع تاهل، حوزه اجتماعی شهری و غیره) چگونه است؟ (الگوهای اجتماعی استفاده و مصرف تلفن همراه)
- چه عواملی موجب رفتار موبایلی می‌شوند؟ عوامل و متغیرهای اجتماعی و فردی موثر در شکل‌گیری استفاده و مصرف تلفن همراه کدامند؟ پیش‌شرط‌های مورد نیاز و ضروری استفاده تلفن همراه کدامند؟ (پیشایندهای استفاده تلفن همراه)
- کارکردهای تلفن همراه در جامعه چیست؟ مصرف و استفاده تلفن همراه چه تأثیراتی در سطوح مختلف زندگی فردی، شغلی، خانوادگی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و تربیتی افراد از سطح خرد تا سطح کلان ایفاء می‌کند؟ میزان این تأثیرات چقدر است؟ انواع مختلف کارکردهای آشکار و پنهان و هم‌چنین کارکردهای مناسب و نامناسب مصرف تلفن همراه در جامعه کدامند؟ پس‌ایندهای استفاده تلفن همراه).

- آسیب‌شناسی استفاده تلفن همراه چیست؟ از نظر آسیب‌شناسی، استفاده از تلفن همراه در سطوح، ابعاد جامعه چگونه می‌باشد؟ ریشه و علل و عوامل چگونگی بروز آسیب‌های اجتماعی فرهنگی استفاده تلفن همراه چیست؟ انواع گوناگون آسیب‌های استفاده تلفن همراه در جنبه‌های مختلف رفتاری، خانوادگی، آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی کدامند؟
- تغییرات اجتماعی مصرف تلفن همراه چیست؟ ابعاد، زوایا و اشکال تغییرات اجتماعی و فرهنگی ناشی از استفاده تلفن همراه در سطوح مختلف جامعه چگونه است؟ میزان، جهت، شدت و هم‌چنین ابعاد آن را چگونه می‌توان تبیین نمود؟

سوالات اصلی پژوهش حاضر عبارتند از:

- روند تحقیقات استفاده از تلفن همراه در ایران طی پانزده سال (سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۹) چگونه بوده است؟
- چگونه می‌توان گرایش‌های پژوهشی تحقیقات استفاده از تلفن همراه در ایران طی پانزده سال (سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۹) را طبقه‌بندی، دسته‌بندی و سنخ‌شناسی نمود؟
- شائع‌ترین گرایش‌های پژوهشی تحقیقات استفاده از تلفن همراه در ایران طی سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۹ کدامند؟

۲- جامعه‌شناسی تلفن همراه

۱-۲- بنیان نظری، سیر تاریخی، ریشه‌های فکری و قلمرو موضوعی آن

کلمه "موسیولوژی" (Mosiociology) که ترکیبی از کلمات موبایل و سوسیولوژی (جامعه‌شناسی) است، اشاره به حوزه‌ای از دانش بشری دارد که به مطالعه رفتار انسانی در دنیای مربوط به "تلفن همراه" می‌پردازد. بررسی اینکه موبایل در قرن ۲۱ چه تأثیراتی بر کنش‌های متقابل، رفتارها و الگوی مصرف انسانها می‌گذارد موضوع اصلی در موسیولوژی به حساب می‌آید. موسیولوژی یک حوزه نوظهور و سریع‌رشد یابنده است که اثرات تلفن همراه را بر سطوح و لایه‌های مختلف جوامع مدرن شهری، و نیز تلاشها و فعالیت‌های انسانی در برنامه مطالعه خود قرار داده است. نخستین بار واژه موسیولوژی توسط "سیمون رالف" متخصص در امور "سرگرمی‌های موبایلی" در تابستان ۲۰۰۵ وضع شد. وی در همان سال کنفرانسی با نام "موسیولوژی: تکنولوژی موبایل و تحول فرهنگی" در گریتهال لندن برای هنرمندان، بازرگانان و صنعت‌گران برگزار نمود. (موسوی، ۱۳۸۹)

زمانی که در سالهای دهه ۱۹۹۰ کاستلر ایده‌های خود را در باره "جامعه شبکه‌ای" می‌نوشت هنوز ابعاد اجتماعی فرهنگی موبایل به ویژه ظرفیت‌های بالقوه این تکنولوژی ارتباطی در ایجاد و تقویت ساختارهای شبکه‌ای اجتماعی چندان روشن و آشکار

نمود. اما به نظر می‌رسد امروزه بتوان برای موبایل جایگاهی کم و بیش هم چون اینترنت در تئوری کاستلز در نظر گرفت. زیرا موبایل نیز تقریباً با همان پتانسیلهای اینترنت به طور روزانه به تاسیس ساختارهای شبکه‌ای، توسعه شبکه‌های ارتباطی، حفظ افراد و گروهها در شبکه، تصمیم‌سازی‌های جمعی و غیره مشغول است. به عبارتی، میتوان نظریات کاستلز پیرامون ساختار و جامعه‌ی شبکه‌ای را به عنوان یک چارچوب نظری در بررسی ابعاد اجتماعی و فرهنگی این تکنولوژی ارتباطی نوین به کار گرفت. کاستلز در کتاب "جامعه و ارتباطات موبایل" تشریح می‌کند که موبایل همان روندی را که با اینترنت و جامعه‌ی شبکه‌ای شروع شده بود، تشدید می‌بخشد. بدین ترتیب موجی که پس از موبایل به راه افتاده است، علاوه بر ابعاد ارتباطات اجتماعی، دیگر ابعاد زندگی اجتماعی مثل ساختارها، نهادها و ارزشها، الگوهای رفتاری و کنش اجتماعی، زبان و کتابت و حتی عواطف و احساسات را نیز تحت تأثیر قرار داده و می‌دهد.

کاستلز در سال ۲۰۰۷ به همراه گروهی از محققان کتاب مشترکی با عنوان "جامعه و ارتباطات موبایلی" منتشر نمود که این کتاب حاصل یک مطالعه میان فرهنگی در ۴۰ کشور جهان پیرامون موبایل می‌باشد. در این کتاب وی و همکارانش به دنبال بررسی رابطه میان فرهنگ و دیگر پارامترهای اجتماعی-جمعیت‌شناسی با میزان و نحوه استفاده و پیامدهای اجتماعی موبایل بوده‌اند. کتاب "جامعه و ارتباطات موبایلی" به مثابه یکی از منابع ارزشمند علمی در حوزه جامعه‌شناسی موبایل تبدیل شده و فصل‌هایی با عناوین ذیل را در بردارد:

- * گستره ارتباطات بی‌سیم در جهان
 - * تمایزات اجتماعی کاربران ارتباطات بی‌سیم (برحسب سن، جنس، قومیت و پایگاه اجتماعی-اقتصادی)
 - * ارتباطات و تحرک در زندگی روزمره
 - * فرهنگ موبایلی در جوانان
 - * سیال بودن فضای زمانی و فضا، بی‌زمانی و شبکه‌های موبایلی
 - * زبان ارتباطات بی‌سیم
 - * جامعه مدنی موبایلی: جنبشهای اجتماعی، قدرت سیاسی و شبکه‌های ارتباطی
 - * ارتباطات بی‌سیم و توسعه جهانی: موضوعات جدید و استراتژی‌های تازه
 - * نتیجه‌گیری: جامعه شبکه‌ای موبایلی
- در بررسی ابعاد اجتماعی فرهنگی تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات هم چنین می‌توان از دیدگاه تئوریک موسوم به "آپارات ژئیسیت" در ادبیات جامعه‌شناسی بهره جست. کلمه آپارات ژئیسیت از واژه اسلاوی آپارت (به معنای ماشین، دستگاه) و کلمه آلمانی ژئیسیت (به معنای روح، فکر، انگیزه و محرکه) تشکیل شده است. آپارات ژئیسیت مفهوم جدیدی است که در سال ۲۰۰۲ توسط "جیمز کاتر و مارک آخوس" در فصلی از کتاب "تماس پیوسته و دائمی" ارائه شده است. این مفهوم می‌رود تا جای خود را به صورت یک تئوری در ادبیات جامعه‌شناسی موبایل باز کند. این مفهوم اشاره به این دارد که مردم چگونه و چه نوع ارتباطی بین خود و تکنولوژی‌هایی که در اختیار دارند، برقرار می‌کنند. در واقع، این مفهوم اشاره به بنیادهای جامعه‌شناسی ارتباطات موبایلی دارد و از این رورابطه میان جامعه انسانی و تکنولوژی (ماشین) را در کانون توجه خود دارد. کاتر و آخوس بر این باورند که هم ابعاد فنی و هم ابعاد اجتماعی مربوط به یک تکنولوژی (موبایل و غیره...) به موازات هم، بر شکل‌گیری برداشت‌ها و تصورات از موبایل و نحوه‌ی استفاده از آن تأثیر جدی می‌گذارد.

تازه‌ترین کتابی که در زمینه ابعاد اجتماعی فرهنگی موبایل زیر نظر کاتر (۲۰۰۸) توسط انتشارات دانشگاه ام‌آی‌تی با عنوان "دستنامه مطالعات و تحقیقات ارتباطات موبایلی" منتشر شده گروهی از محققان به تبیین راهها و شیوه‌هایی که از آن طریق موبایل بر روی ساختار، روند و آهنگ زندگی روزمره تأثیر می‌گذارد پرداخته‌اند. عناوین کتاب فوق نشان می‌دهند که کاتر دامنه تأثیرات موبایل را در ابعاد وسیع‌تر و متنوع‌تری از زندگی اجتماعی-علاوه بر ارتباطات- دنبال کرده است. عمده‌ترین فصول کتاب مذکور عبارتند از:

- * تأثیر موبایل بر شبکه‌های اجتماعی
- * تأثیر موبایل بر اهداف و خط مشی ارتباطات بی‌سیم
- * تأثیر موبایل بر اشکال سنتی سازمان اجتماعی
- * تأثیر موبایل بر فعالیت‌ها و رفتارهای سیاسی
- * استفاده ابزاری و استفاده بیانگر از موبایل
- * کاربرد موبایل در بین مرم عادی و نخبگان
- * پیامدها و عوارض سیاسی و اجتماعی استفاده از موبایل
- * تأثیر موبایل بر کیفیت زندگی

مقاله "گسر" (۲۰۰۳) تحت عنوان "به سوی نظریه جامعه شناختی موبایل" تحولی در حوزه مطالعات اجتماعی فرهنگی موبایل ایجاد نموده است. به نظر وی موبایل ابزاری ست برای "سازگار نمودن ارتباطات اجتماعی با تحرکات و جابجائی های انسانی". گسر بر این باور است که کاربرد موبایل نزد انسانها از "استفاده ی ابزاری" آن برای تأمین یک سری نیازهای خاص شروع می شود، اما به تدریج کارکردهای آن متنوع و گسترده تر می شود. کاربرد موبایل ابتدا به صورت استفاده ابزاری است اما بعد استفاده بیانگر (کاربردهای اجتماعی، فرهنگی و روانی) نیز بر آن افزوده می شود. تاملی در نوشته های گسر نشان می دهد که وی برای موبایل در سطوح خرد، متوسط و کلان اجتماعی مجموعه ای از تأثیرات مثبت و منفی قایل است.

توجه عمده ی "لینگ" در تألیفات شبه تأثیرات موبایل بر کنش های متقابل اجتماعی انسانها در دنیای امروز معطوف می باشد و سعی کرده است این تأثیرات را با اتکاء بر ادبیات جامعه شناختی تئوریزه کند. این توجه و تأکید را هم چنین می توان در فصل بندی عناوین آخرین کتاب مستقل وی با عنوان "تکنولوژی جدید، پیوندهای جدید" (۲۰۰۸) مشاهده نمود. فصول کتاب مذکور عبارتند از:

*ارتباطات موبایلی و کنش های متقابل اجتماعی مرسوم

*فن آوری های اطلاعات و ارتباطات و تنش میان محرکه های فردی و اجتماعی

*نظر دورکیم در باره کنشهای متقابل عادی مرسوم و همبستگی اجتماعی

*نظر گافمن در باره کنشهای متقابل عادی مرسوم و همبستگی اجتماعی

*نظر کالینز در باره زنجیره کنشهای متقابل عادی مرسوم

"فورتوناتی" در کتابی با عنوان "تلفن همراه: انواع روابط اجتماعی نوین" (۲۰۰۲) معتقد است ورود موبایل باعث دموکراتیزه تر شدن ارتباطات میان اعضای خانواده و کارکنان نهادها و سازمانهای جامعه شده است. به کمک موبایل، امروزه کودکان و نوجوانان در خانواده، و کارکنان رده های پائین شغلی در ادارات و سازمانها می توانند ارتباطات و تماسهای مورد علاقه خود را داشته باشند، در حالی که در دوره رواج تلفن ثابت، این گونه افراد سهم چندانی در بهره برداری از تلفن و شکل دهی به حلقه های ارتباطی خاص خود نداشته و عمدتاً تماسهای آنان تحت نظارت و کنترل پدر خانواده و یا کارفرمای شرکت و مدیران سازمان قرار داشت.

کتاب «لینگ، فورتوناتی، گوگین، لیم و لی» تحت عنوان «دستنامه ارتباطات موبایلی و جامعه آکسفورد» (۲۰۲۰) شامل ۱۲ فصل در ۷۳۶ صفحه توسط دانشگاه آکسفورد منتشر شده است:

بخش اول: دهه تلفن همراه هوشمند

بخش دوم: جهت گیری های نظریه اجتماعی در ارتباطات موبایلی (شامل شش فصل)

بخش سوم: جهت گیری های روش شناختی (شامل دو فصل)

بخش چهارم: مدیریت ارتباطات موبایلی در حوزه های اجتماعی (شامل شش فصل)

بخش پنجم: نهادهای اجتماعی (شامل شش فصل)

بخش ششم: ظرفیت های تجاری و سازمانی ارتباطات موبایلی (شامل سه فصل)

بخش هفتم: تعیین کننده های زبانشناختی و تصویری (شامل چهار فصل)

بخش هشتم: کاربردهای ارتباطات موبایلی (شامل سه فصل)

بخش نهم: تحرک شهری و خدمات موقعیت محور (شامل سه فصل)

بخش دهم: جهت گیری های میان و بین فرهنگی ارتباطات موبایلی (شامل دو فصل)

بخش یازدهم: پساچالشهای ارتباطات موبایلی (شامل پنج فصل)

بخش پایانی و دوازدهم: اثرات و پیامدهای اجتماعی آینده ارتباطات موبایلی (شامل دو فصل)

آثار فوق و دهها مقاله و کتاب دیگری که طی سالهای اخیر منتشر شده اند، هر کدام به نوعی به توصیف و تبیین پیامدها و نتایج فرهنگی، اجتماعی و سیاسی موبایل در داخل جوامع، گروهها، و مناطق گوناگون پرداخته اند و این تکنولوژی نوین را به صورت موضوعی جهت بررسی های جامعه شناختی مطرح نموده اند. علاوه بر نظریات مطرح شده، لازم است به مقالات مهم و آثار کلیدی در این حوزه فهرست وار اشاره شوند:

*کتاب هولترمن و گولدمن تحت عنوان «ارتباطات بدون سیم و تلفن همراه» (۱۹۹۴)

*کتاب شیلر و شیلر با عنوان «ارتباطات موبایلی» (۲۰۰۰)

*مقاله گسر با عنوان "به سوی نظریه جامعه شناختی پیرامون موبایل" (۲۰۰۴)

*تالیفات ریچ لینگ جامعه شناس نروژی طی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸ با عناوین گوناگونی چون "نماس دائم"

*آثار و تالیفات جیمز کاتز از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۷ پیرامون ابعاد اجتماعی-فرهنگی موبایل.

*مقالات و کتاب ایتو با عنوان "تلفن همراه در زندگی ژاپن" (۲۰۰۵)

*کتاب همیل و لاسنبا "عنوان دنیای موبایل: گذشته، حال و آینده" (۲۰۰۵)

*مقاله جیم مک گیگان جامعه‌شناس انگلیسی با عنوان "به سوی یک جامعه‌شناسی موبایل" (۲۰۰۵) و پیشنهاد "مطالعه موبایل به عنوان یک پدیده اجتماعی".

*مقالات کمپیل در باره "بنیان اجتماعی تکنولوژی موبایل" (۲۰۰۳)، کتاب "مقایسه‌های میان فرهنگی تصورات و استفاده تکنولوژی موبایل" (۲۰۰۵)، مقاله "اثرات موبایل در زندگی اجتماعی جوانان" (۲۰۰۵)، مقاله "کاربردها و جنبه‌های اجتماعی تکنولوژی موبایل" (۲۰۰۸).

*کتاب فریگیس، بیت و وباکی با عنوان «پیشرفت‌هایی در ارتباطات بدون سیم و تلفن همراه» (۲۰۰۸)

*کتاب آروکیاماری تحت عنوان «ارتباطات موبایلی» (۲۰۰۹)

*مقالات و آثار گوگین با عنوان "فرهنگ تلفن همراه هوشمند: تکنولوژی موبایل در زندگی روزمره" (۲۰۰۶)، "فرهنگ جدید رسانه" (۲۰۰۸) و "رسانه موبایلی جهانی" (۲۰۱۱).

*کتاب اسمایث با عنوان "موبایل و ارتباطات بی سیم" (۲۰۰۸)

*کتاب "دنیای بی سیم: جنبه‌های اجتماعی عصر موبایل" نوشته برآون، گرین و هارپر (۲۰۰۱)

*کتاب همریلیگ دونالد و همکاران با عنوان "جوانان، جامعه و تلفن همراه در آسیا" (۲۰۱۰)

*کتاب هجورث، بورگس، ریچاردسون با عنوان «مطالعه رسانه تلفن همراه: فناوری فرهنگی، ارتباطات موبایلی و آی فون» (۲۰۱۲)

*مقالات و آثار کریستین لینکه و مقاله رسانه موبایل و ارتباطات در زندگی روزمره (۲۰۱۳).

*کتاب "مرجع رسانه موبایل راتلیج" نوشته گوگین و هجورث (۲۰۱۳)

*کتاب مرجع "دانشنامه رفتار تلفن همراه" با ویراستاری ژنگ (۲۰۱۵)

*کتاب ژبو با عنوان "ارتباطات و رسانه موبایلی بین رشته‌ای: کاربردهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی" (۲۰۱۴) و "دستنامه تحقیقات کنش اجتماعی انسانی در عصر تلفن همراه" (۲۰۱۶)

*کتاب لیم تحت عنوان «ارتباطات موبایلی و خانواده» (۲۰۱۶)

*کتاب ژیاوچی با عنوان «اثرات مصرف (استفاده) و تجربه تلفن همراه در جامعه معاصر» (۲۰۱۹)

*کتاب ناسن و ناسن با عنوان «کودکان و رسانه تلفن همراه: پیدایش زبردستی دیجیتالی» (۲۰۲۰)

*کتاب پراساد، دیزیت، وان نی و اوجانپرا با عنوان «جهانی شدن ارتباطات بدون سیم و موبالی» (۲۰۲۰)

علاوه بر نشر کتاب و مقالات علمی پژوهشی می‌توان به عوامل موثر دیگری در رشد شتابان حوزه "جامعه‌شناسی تلفن موبایل" اشاره نمود:

الف) نشر مجلات علمی تخصصی:

*مجله جامعه‌اطلاعاتی (نشر از سال ۱۹۸۴ تاکنون)

*مجله رسانه‌های نوین و جامعه (نشر از سال ۱۹۹۹ تاکنون)

*مجله ارتباطات، اطلاعات و جامعه (نشر از سال ۱۹۹۸ تاکنون)

*مجله بین‌المللی ارتباطات موبایلی (نشر از سال ۲۰۰۳ تاکنون)

*مجله بین‌المللی تعامل انسان، موبایل و رایانه (نشر از سال ۲۰۰۹ تاکنون)

*مجله رسانه موبایل و ارتباطات (نشر از سال ۲۰۱۳ تاکنون)

ب) انجمن‌های علمی: انجمن بین‌المللی مطالعات اجتماعی ارتباطات موبایلی

ج) همایش ارتباطات موبایلی و تغییرات اجتماعی (اکتبر، ۲۰۰۶، کره جنوبی) و همایش بین‌المللی اثرات اجتماعی و فرهنگی تلفن همراه (۲۰۰۷، استرالیا)

۳- سابقه و تاریخچه تحقیق

۳-۱- موج اول مطالعات و تحقیقات تلفن همراه در ایران:

الف) مطالعات نظری:

در دهه ۱۳۸۰ و کتاب به طور مشخص در حوزه تلفن همراه در ایران منتشر گردیده: ۱) کتاب "مطالعات تلفن همراه: زندگی در حال حرکت" (عاملی و رنجبر رضانی، ۱۳۸۷) و ۲) کتاب "قدرت اجتماعی موبایل" (موسوی، ۱۳۸۹).

ب) تحقیقات تجربی:

نخستین مقالات منتشره در مجلات علمی پژوهشی در زمینه استفاده از تلفن همراه در ایران اختصاص به پنج تحقیق ذیل داشته که البته مقالات اول، سوم و پنجم تحقیقاتی کیفی بوده و مقالات دوم و چهارم تحقیقاتی کمی انجام گرفته است:

* پژوهش سعید رضا عاملی (۱۳۸۵) تحت عنوان "فردگرایی جدید و تلفن همراه: تکنولوژی فردگرایی و هویت".
 * مقاله مسعود کوثری، محمدرضا جوادی یگانه و طاهره خیرخواه (۱۳۸۵) تحت عنوان "کاربردهای تلفن همراه برای کاربران ایرانی (با تأکید بر نظریه استفاده و خوشنودی).
 * پژوهش علی اصغر سعیدی (۱۳۸۵) تحت عنوان "اثرات ارتباط پایدار بر رفتار مصرف کننده: مطالعه موردی استفاده کنندگان موبایل در ایران".
 * مقاله سعید معیفر و احمد گنجی (۱۳۸۷) با عنوان "تحلیلی بر کاربردهای تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه شهر تهران".
 * پژوهش عبدالحسین کلانتری و حسین حسینی (۱۳۸۷) تحت عنوان "رسانه‌های نوین و زندگی روزمره: تأثیر تلفن همراه بر هویت و سبک زندگی جوانان"

ج) همایش علمی تخصصی:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی با همکاری برخی از نهادهای علمی، پژوهشی و اجرایی کشور همایشی تحت عنوان «تلفن همراه هوشمند و سبک زندگی» از سلسله همایش‌های جامعه، فرهنگ و رسانه، در تاریخ ۳۰ و ۳۱ اردیبهشت سال ۱۳۹۳ برگزار نموده است. هدف از اجرای این همایش شناخت ظرفیت‌ها، چالش‌ها و پیامدهای تلفن همراه هوشمند و تأثیر آن بر سبک زندگی و فرهنگ جامعه است. اهداف و عنوان‌های همایش عبارتند از شش حوزه تخصصی: الف) تأثیرات و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی استفاده از تلفن همراه هوشمند، ب) راهبردها و سیاست‌های تلفن همراه هوشمند در ایران، ج) تجارب، ظرفیت‌ها، ابعاد و فرصت‌های تلفن همراه هوشمند، د) خانواده، سبک زندگی و تلفن همراه هوشمند، ه) ویژگی‌های فناورانه تلفن همراه هوشمند و و) مطالعات آینده‌پژوهی تلفن همراه هوشمند.

د) حوزه نشر کتاب:

۱) کتاب «جوان و تلفن همراه» نوشته محمدعلی حجت (۱۳۹۰) شامل سه فصل اصلی به بررسی ابعاد گوناگون موضوع تحقیق پرداخته است:

فصل اول: کارکردهای مثبت تلفن همراه (شامل ۲۰ عنوان کارکردهای الکترونیکی، ۸ عنوان کارکردهای اجتماعی و ۵ عنوان کارکردهای دینی)

فصل دوم: کارکردهای منفی و سوء استفاده از تلفن همراه (شامل ۴ عنوان آسیب‌های جسمی، ۵ عنوان آسیب‌های روحی - روانی، ۷ عنوان آسیب‌های اجتماعی، ۱۰ عنوان آسیب‌های اخلاقی - معنوی، آسیب‌های علمی، آسیب‌های اقتصادی و ۲ عنوان آسیب‌های زیست محیطی)

فصل سوم: تلفن همراه و فرهنگ استفاده از آن

۲) کتاب «هایدگر، هابرماس و تلفن همراه» نوشته جورج میرسون که توسط محمود مقدس (۱۳۹۳) به فارسی ترجمه شده است. نگارنده در این کتاب، پدیده تلفن همراه را به عنوان یک تکنولوژی نوین ارتباطی از منظری فلسفی مورد مطالعه قرار می‌دهد. «جورج میرسون» با تمرکز بر این تکنولوژی نوظهور که تعریفی تازه از ارتباطات به دست داده، سعی در بررسی و طرح آرای «هایدگر» و «هابرماس» دارد و در این راستا با ارائه شواهد تجربی و آماری در کنار ذکر آرای فلسفی، مواجهه پست مدرن عصر جدید را توصیف می‌کند؛ آرمانشهری که در آن آینده بر مبنای ارتباطات فهمیده می‌شود.

۳) کتاب «کارکردهای رسانه‌های تلفن همراه و پیامدهای آن» (۱۳۹۳) نوشته ویرپی آکسمن و سانتو تیوونن، با ترجمه احسان موحدیان و احمد رضا شاه‌علی از سوی دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها منتشر شده است. کتاب با توجه به رویکرد جدید به نقش و اهمیت فناوری‌های نوین ارتباطی و پیدایش اشکال جدید ابزارهای رسانه‌ای پرداخته و شامل پنج مقاله بلند و متوسط است که هر یک بخشی از جنبه‌های اجتماعی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تبدیل تلفن همراه به یک رسانه قابل حمل و متحرک را بررسی کرده‌اند: مقاله اول با عنوان «تلفن همراه: یک ابزار رسانه‌ای کامل» نوشته ویرپی آکسمن

مقاله دوم با عنوان «ویدئوی همراه - مقایسه کاربرد از سوی فرد، اجتماع و رسانه‌های گروهی» نوشته ویرپی آکسمن موضوع مقاله سوم با عنوان «تأثیرات ارتباطات سیار» نویسندگان «اسکات دلبیو»، «کمبل» و «ریچ لینگ».

موضوع مقاله چهارم با عنوان «کودکان، نوجوانان و ارتباطات سیار» نوشته «ریچ لینگ»

مقاله پنجم با عنوان «وب در حال حرکت، چشم‌انداز رسانه‌های اجتماعی همراه» نوشته «سانتو تیوونن»

۴- چارچوب روش تحقیق

پژوهش حاضر با روش تحلیل ثانویه انجام شده است و متکی بر تحلیل و تلفیق اطلاعاتی است که از تحقیقات قبلی به دست آمده است. در پاره ای موارد داده‌هایی برای یک رشته تحلیل گردآوری شده‌اند و برای انجام تحقیقات جدید در دسترس محققان

دیگر قرار می‌گیرد. این داده‌های رسماً موجود به صورت خام اند و محققان دیگر می‌توانند آنها را تحلیل کنند که تحلیل ثانویه مجموعه اطلاعاتی است که محقق قبلی تهیه کرده است. تحلیل ثانویه تحلیل جدیدی از داده‌هایی است که به منظور دیگر گردآوری شده‌اند. هاکیم (۱۹۸۲) تحلیل ثانویه را چنین تعریف می‌کند: "هر تحلیل بعدی از مجموعه اطلاعات موجودی است که تفسیر، نتیجه‌گیری یا شناختی افزون بر گزارش اول یا متفاوت با آن ارائه می‌دهد." عموماً تحلیل ثانویه استفاده از داده‌های گردآوری شده پیمایشی برای مطالعه موضوعی سوای موضوع محقق اول است. (بیکر، ۱۳۷۷). در این روش، اطلاعات برگرفته از پژوهش‌های مختلف، به گونه‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته که از ترکیب، یک دست کردن و مقایسه یافته‌ها در جهت پاسخگویی به پرسش‌های تحقیق استفاده خواهد شد.

جمعیت پژوهش، کلیه پژوهش‌های مجلات علمی پژوهشی طی سالهای ۱۳۸۵ تا آذر ماه سال ۱۳۹۹ با استفاده از چهار منبع اینترنتی پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (sid.ir)، پایگاه اطلاع‌رسانی نشریات علمی ایران (magiran.com)، پایگاه مجلات تخصصی نور (Noormags.ir)، پرتال جامع علوم انسانی (Ensani.ir) گردآوری شده است. در مجموع ۱۲۱ مقاله مندرج در مجلات علمی پژوهشی برای تحلیل ثانویه پژوهش حاضر در نظر گرفته شد.

۵- تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

۱-۱- روند تحقیقات تلفن همراه در ایران

نخستین نشر مقاله در حوزه مصرف تلفن همراه در ایران اختصاص به سال ۱۳۸۵ داشته (۳ مقاله). ۹ درصد مقالات موضوع تحقیق تا سال ۱۳۸۹ منتشر شده‌اند (۹ مقاله) و از سال ۱۳۹۰ روند افزایشی در نشر مقالات مشاهده می‌شود. اوج چاپ تحقیقات اختصاص به سالهای ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷ داشته و بیشترین مقالات در بین سه سال مذکور منتشر شده‌اند (۳۰ درصد). (جدول شماره ۱).

جدول ۱) توزیع فراوانی تحقیقات مصرف تلفن همراه در ایران بر حسب سال چاپ مقاله به تعداد و درصد

نشرچاپ	تعداد	درصد	سال چاپ	تعداد	درصد
۱۳۸۵	۳	۳	۱۳۹۳	۷	۶
۱۳۸۶	۰	۰	۱۳۹۴	۱۱	۹
۱۳۸۷	۲	۳	۱۳۹۵	۲۰	۱۶
۱۳۸۸	۳	۲	۱۳۹۶	۸	۷
۱۳۸۹	۱	۱	۱۳۹۷	۲۱	۱۷
۱۳۹۰	۸	۷	۱۳۹۸	۹	۷
۱۳۹۱	۱۲	۱۰	۱۳۹۹	۶	۵
۱۳۹۲	۱۰	۸	جمع کل	۱۲۱	۱۰۰

۲-۲- گرایش‌های پژوهشی تحقیقات مصرف تلفن همراه در ایران

۱) کلیات مصرف و استفاده تلفن همراه در ایران (شامل ۱۰ مقاله):

- * ذکایی و ولی زاده (۱۳۸۸) " فرهنگ جوانان و تلفن همراه "
- * عاملی (۱۳۸۵) " فردگرایی جدید و تلفن همراه: تکنولوژی فردگرایی و هویت "
- * موسوی (۱۳۹۰) " بررسی نگرش به تلفن همراه در بانوان ساکن تهران "
- * منطقی و دین پرور (۱۳۹۱) " شکل‌گیری هویت پنهان در کاربران تلفن همراه و اینترنت "
- * قدمی (۱۳۹۱) " فرصت‌ها و تهدیدهای استفاده از تلفن همراه در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه "
- * قلی‌پور و شهریار (۱۳۹۲) " جامعه‌شناسی سیاسی موبایل: تأثیر تلفن همراه بر زندگی سیاسی "
- * مقصودی و پورنصیری (۱۳۹۴) " تحلیل محتوای پیامک‌های تلفن همراه دانشجویان دانشگاه‌های شهر آستارا و تالش "
- * نصیری و بختیاری (۱۳۹۴ و ۱۳۹۵) " آسیب‌شناسی تلفن همراه بر خانواده "
- * یحیی‌زاده، فلاحی خشک‌ناب، نوروزی و دالوندی (۱۳۹۵) " بررسی شیوع اعتیاد به تلفن هوشمند در بین دانشجویان پرستاری در دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران "
- * سلیمانی، محمدی آریا، فلاحزاده ابرقوئی و فلاحزاده ابرقوئی (۱۳۹۶) " تلفن همراه؛ چالش نوین زندگی "

۲) وضعیت مصرف تلفن همراه در ایران (شامل ۲۱ مقاله):

- (الف) ابزارهای سنجش مصرف تلفن همراه در ایران (شامل ۴ مقاله):
- * گل محمدیان و یاسمی نژاد (۱۳۹۰) "هنجاریابی، روایی و پایایی مقیاس استفاده آسیب زا از تلفن همراه COS در دانشجویان"
 - * شایقیان، رسول زاده طباطبایی، رحیمی و پریان (۱۳۹۱) "ارزش یابی روان سنجی مقیاس مشکلات استفاده از تلفن همراه"
 - * سواری (۱۳۹۳) "ساخت و اعتباریابی پرسشنامه اعتیاد به تلفن همراه" (در بین دانش آموزان دختر و پسر سوم مقطع متوسطه شهر اهواز)
 - * آزادمنش، احدی، دلاور و منشی (۱۳۹۶) "ساخت و اعتباریابی مقیاس افتراق معنایی معنا و مفهوم تلفن همراه"
- (ب) الگوهای مصرف و استفاده تلفن همراه در ایران (شامل ۱۷ مقاله):
- * کوثری، جوادی یگانه و خیرخواه (۱۳۸۵) "کاربردهای تلفن همراه برای کاربران ایرانی (با تأکید بر نظریه استفاده و خوشنودی)"
 - * معیدفر و گنجی (۱۳۸۷) "تحلیلی بر کاربردهای تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه شهر تهران"
 - * منطقی (۱۳۸۹) "بررسی چگونگی کاربری دختران و پسران دانشجو از امکانات جانبی تلفن همراه" (دانشجویان دانشگاه تربیت معلم)
 - * کوثری، عرفانی حسین پور و عموری (۱۳۹۰) "الگوهای کاربری تلفن همراه در میان جوانان ایرانی؛ کارکردها و کژکارکردها در زندگی روزمره"
 - * باقیانی مقدم و شهبازی (۱۳۹۰) "الگوی استفاده از تلفن همراه در بین دانشجویان دختر و پسر ساکن در خوابگاه های دانشگاه علوم پزشکی یزد"
 - * عابدینی و عشرت زمانی (۱۳۹۱) "بررسی انگیزه، میزان و نوع استفاده از تلفن همراه در دانشجویان"
 - * فرقانی و بدیعی (۱۳۹۴) "فرآیند اهلی سازی تکنولوژی رسانه ای: تجربه زیسته جوانان ایرانی در پذیرش تلفن همراه هوشمند"
 - * عرفانی حسین پور و منتظر قائم (۱۳۹۴) "مصرف تلفن همراه توسط نوجوانان: آسیب شناسی و روش های فرهنگی و فنی مقابله"
 - * رحیمی، کرمانی، علی حسینی و مشکینی (۱۳۹۵) "رابطه استفاده از تلفن همراه هوشمند و شکاف دیجیتالی در شهر تهران"
 - * مختاری و ملک احمدی (۱۳۹۶) "پدیدارشناسی تجربه کاربران از موبایلی شدن روابط"
 - * رضوی زاده، پرنده و رحمتی نجار کلایی (۱۳۹۶) "آسیب شناسی به کارگیری تلفن همراه در دانشجویان نظامی از دیدگاه متخصصان حوزه رسانه و ارتباطات: یک مطالعه تحلیل مضمون"
 - * اکبری، مجدوی وحیدری (۱۳۹۷) "فردگرایی در بازی های تلفن همراه؛ یک تحلیل نشانه شناختی"
 - * قرشی، لری پور و لطفی پور رفسنجانی (۱۳۹۷) "میزان دسترسی به تلفن همراه و شیوع استفاده از آن برای تبادل مفاهیم جنسی در بین دانش آموزان دبیرستانی شهر رفسنجان، سال ۱۳۹۴"
 - * منصوری شاد، دلاور و مظفری (۱۳۹۷) "بررسی میزان و نوع استفاده از پیام رسان های تلفن همراه هوشمند نزد زنان خانه دار تهران"
 - * عباس زاده و عدلی پور (۱۳۹۷) "بازسازی معنایی شبکه های اجتماعی موبایلی در زندگی روزمره جوانان ایرانی"
 - * عبداللهیان و زهرایی (۱۳۹۷) "مطالعه میزان سرمایه اجتماعی کاربران ایرانی ایستاگرام"
 - * ممشلی، بارانی، حجتی، آغازی و حکمتی پور (۱۳۹۸) "بررسی میزان اعتیاد به اینترنت و آسیب های ناشی از تلفن همراه در دانشجویان پرستاری دانشگاه آزاد علی آباد کتول ۱۳۹۵"

۳) پیشایندهای مصرف تلفن همراه در ایران:

- نتایج نهایی تحقیق بیانگران بوده که ۳۷ پژوهش (۴۱ متغیر) به جنبه های گوناگون "پیشایندهای مصرف تلفن همراه" پرداخته اند. پیشایندهای مصرف تلفن همراه شامل موضوعات پنج گانه اصلی عوامل شخصیتی و رفتاری، خانوادگی، آموزشی، اجتماعی و رسانه ای بوده اند. یافته های پژوهش بر اساس موضوعات فرعی، بازگو کننده آن بوده که بیشترین پیشایندهای استفاده تلفن همراه هوشمند اختصاص به موارد ذیل داشته اند:

* سلامت روانی (هر کدام ۶ مقاله):

- یاسمی نژاد، گل محمدیان و یوسفی (۱۳۹۱) "رابطه سلامت عمومی و استفاده آسیب زا از تلفن همراه در دانشجویان"
- سواری (۱۳۹۲) "بررسی رابطه سلامت روانی و روابط خانوادگی با اعتیاد به تلفن همراه"

بابادی عکاشه، عشرت زمانی، عابدینی، اکبری و هدایتی (۱۳۹۳) "ارتباط سلامت روان با سطوح اعتیاد به تلفن همراه در دانشجویان دانشگاه‌های شهرکرد"

عشرت زمانی، بابادی عکاشه و عابدینی (۱۳۹۵) "پیش بینی رفتارهای وابستگی به تلفن همراه در دانشجویان دانشگاه های شهرکرد با توجه به خصوصیات جمعیت شناختی و روان شناختی آنان"

سلیمانی، سعدی پور و اسدزاده (۱۳۹۵) "رابطه بین استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی تلفن همراه با اهمال کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان دانش آموزان"

عظیمی، شهنی بیلاق و گراوند (۱۳۹۸) "چالش های زندگی هوشمند: نقش بهزیستی روانشناختی و سلامت روانی در پیش بینی اعتیاد به تلفن همراه نوجوانان"

*احساس تنهایی (۵ مقاله):

نادری و حق شناس (۱۳۸۸) "رابطه تکانشگری و احساس تنهایی با میزان استفاده از تلفن همراه در دانشجویان"

جنابادی (۱۳۹۵) "تعیین ارتباط احساس تنهایی و حمایت اجتماعی با اعتیاد به تلفن همراه در دانش آموزان"

رشیدی، جعفری، حجت خواه، محمدی، محبوبی، زاهدی مهر و وباغبانی (۱۳۹۴) "ارتباط ویژگی های شخصیتی، احساس تنهایی و سبک های هویتی با وابستگی به تلفن همراه در دانش آموزان : ۱۳۹۳"

نریمانی و رنجبر (۱۳۹۵) "نقش احساس تنهایی و انسجام خانوادگی در گرایش نوجوانان به استفاده آسیب زای تلفن همراه (مطالعه موردی: دانش آموزان دبیرستانی شهرستان محمودآباد"

سلیمانی، سعدی پور و اسدزاده (۱۳۹۵) "رابطه بین استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی تلفن همراه با اهمال کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان دانش آموزان"

*ویژگی های شخصیتی (۴ مقاله):

یاسمی نژاد و گل محمدیان (۱۳۹۰) " بررسی رابطه پنج عامل نیرومند شخصیت و استفاده آسیب زا از تلفن همراه در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی دزفول"

عشرت زمانی، شهریاری نیستانی، عابدینی (۱۳۹۱) "رابطه بین میزان و نوع استفاده از تلفن همراه و صفات شخصیتی دانشجویان"

راموز، هنری، مرادی و طباطبایی (۱۳۹۲) "رابطه بین بهره گیری از تلفن همراه و ویژگیهای شخصیتی دانشجویان تربیت بدنی و علوم ورزشی"

رشیدی، جعفری، حجت خواه، محمدی، محبوبی، زاهدی مهر و باغبانی (۱۳۹۴) "ارتباط ویژگی های شخصیتی، احساس تنهایی و سبک های هویتی با وابستگی به تلفن همراه در دانش آموزان : ۱۳۹۳"

علاوه بر آنها هر کدام از عوامل اصلی پنج گانه مورد نظر به تفکیک هر کدام دارای یک متغیر به عنوان پیشایندهای استفاده آسیب زای تلفن همراه و یا استفاده از تلفن همراه مورد بررسی قرار گرفته شده اند که عبارتند از:

*عوامل اجتماعی:

سرمایه های سه گانه (اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی) : موسوی و شفیق (۱۳۹۵) "اعتیاد به موبایل در جوانان تهرانی: یک بررسی جامعه شناختی"

متغیرهای نگرشی، رفتاری و وضعیتی: افخمی و سلسله (۱۳۹۲) "مصرف اعتیادآور تلفن همراه" در میان کاربران ایرانی (شهروندان شهرکرج)

طبقه اجتماعی: ذائر و فردی (۱۳۹۵) " بررسی جامعه شناختی عوامل مؤثر بر کاربرد تلفن همراه در میان نوجوانان (۱۱-۱۴ سال) شهر تهران"

حمایت اجتماعی : جنابادی (۱۳۹۵) " تعیین ارتباط احساس تنهایی و حمایت اجتماعی با اعتیاد به تلفن همراه در دانش آموزان"

دینداری: حسینی پاکدهی، حاج محمدی (۱۳۹۰) "نوجوانان و تلفن همراه"

و مقابله دینی: عسکری زاده، پورمیرزایی و حاج محمدی (۱۳۹۵) "سبک های پردازش هویت و اعتیاد به تلفن همراه: نقش واسطه مقابله ی مذهبی"

*عوامل خانوادگی:

کاهش روابط عاطفی با خانواده، فضای درونی خانواده: حسینی پاکدهی، حاج محمدی (۱۳۹۰) "نوجوانان و تلفن همراه"

کاهش انسجام خانوادگی: نریمانی و رنجبر (۱۳۹۵) "نقش احساس تنهایی و انسجام خانوادگی در گرایش نوجوانان به استفاده آسیب زای از تلفن همراه (مطالعه موردی: دانش آموزان دبیرستانی شهرستان محمودآباد"

سواری (۱۳۹۲) " بررسی رابطه سلامت روانی و روابط خانوادگی با اعتیاد به تلفن همراه " مهدی زاده، طالبی تماجانی (۱۳۹۴) " بررسی فضای عاطفی و کنترل والدین بر کاربردهای تلفن همراه در بین نوجوانان شهر تهران "

فرنام و قنبرپورگنجاری (۱۳۹۹) " نقش ابعاد الگوهای ارتباط خانواده و ابعاد جو روانی- اجتماعی کلاس درس در اعتیاد به شبکه های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه دانش آموزان پسر مقطع متوسطه شهر زاهدان "

*عوامل آموزشی:

موفقیت تحصیلی و افت تحصیلی: ذائر و فردی (۱۳۹۵) " بررسی جامعه شناختی عوامل مؤثر بر کاربرد تلفن همراه در میان نوجوانان (۱۱-۱۴ سال) شهر تهران "

سلیمانی، سعدی پور و اسدزاده (۱۳۹۵) " رابطه بین استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی تلفن همراه با اهمال کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان دانش آموزان "

فرنام و قنبرپورگنجاری (۱۳۹۹) " نقش ابعاد الگوهای ارتباط خانواده و ابعاد جو روانی- اجتماعی کلاس درس در اعتیاد به شبکه های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه دانش آموزان پسر مقطع متوسطه شهر زاهدان "

*عوامل رفتاری:

عسکری و دلاور (۱۳۹۶) " بررسی رابطه میان الگوی مصرف موبایل و احساس بی موبایل هراسی در میان کاربران تلفن همراه کلانشهر تهران "

پوررضوی، اله وردی پور و توپچیان (۱۳۹۴) " تعیین پیش بینی کنندگی خود تنظیمی و خود کنترلی بر استفاده افراطی از تلفن همراه توسط دانشجویان دانشگاههای شهر تبریز "

ایعادی، عباسی، پیرانی، تقوایی و پیرانی (۱۳۹۵) " رابطه کنترل عواطف و تحمل پریشانی با استفاده آسیب زا از تلفن همراه در میان دانشجویان "

اللهیاری، حیدری و ژبان (۱۳۹۴) " نیمرخ سبک های دلبستگی، اعتیاد به تلفن همراه و نحوه استفاده از آن در دانشجویان " بابایی، عزیزی و گلچوبی (۱۳۹۳) " بررسی سبک های دلبستگی و هیجان خواهی به عنوان پیش بین های وابستگی به تلفن همراه در بین نوجوانان "

خزاعی، سعادت جو، شبانی، صنوبری و بازیان (۱۳۹۲) " بررسی شیوع وابستگی به موبایل و ارتباط آن با عزت نفس دانشجویان "

عسکری زاده، پورمیرزایی وحاج محمدی (۱۳۹۵) " سبک های پردازش هویت و اعتیاد به تلفن همراه: نقش واسطه ی مقابله مذهبی "

خزاعی، شریف زاده، جاهدسراوانی، خزاعی و هدایتی (۱۳۹۲) " بررسی رابطه هوش هیجانی و وابستگی به تلفن همراه در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی بیرجند "

نادری و حق شناس (۱۳۸۸) " رابطه تکانشگری و احساس تنهایی با میزان استفاده از تلفن همراه در دانشجویان " زنجانی، مقبلی هنزایی و محسن آبادی (۱۳۹۷) " رابطه بین افسردگی، تحمل پریشانی و مشکل در تنظیم هیجان با اعتیاد به استفاده از تلفن همراه در دانشجویان دانشگاه کاشان "

حبیبی، قبادزاده، محمدی و مهدی زاده (۱۳۹۷) " نقش فشار اجتماعی و هوش هیجانی در پیش بینی رفتارهای اعتیادآور به تلفن همراه در دانش آموزان مقطع متوسطه "

عظیمی، شهنی ییلاق و گراوند (۱۳۹۸) " چالش های زندگی هوشمند: نقش بهزیستی روانشناختی و سلامت روانی در پیش بینی اعتیاد به تلفن همراه نوجوانان "

فلاح، عزیززاده، قنبری و زمانی پور (۱۳۹۸) " افسردگی، ترس از جاماندن و پراکندگی هویت: اعتیاد به تلفن همراه در نوجوانان "

رستمی نسب دولت آباد، احسان پور، محمدخانی، شریعتمدار طهرانی و باقری مهباری (۱۳۹۸) " بررسی نقش سبک زندگی اسلامی در رابطه ی بین تنظیم شناختی-هیجانی و وابستگی به تلفن همراه در دختران نوجوان شهر کرمانشاه در سال ۱۳۹۶ "

زارعی (۱۳۹۹) " نقش واسطه ای نشانگان افسردگی و اضطراب در رابطه بین استرس ادراک شده و استفاده آسیب زا از تلفن همراه در بین دانشجویان پرستاری "

*عوامل فناورانه (رسانه ای) (۳ مقاله) :

امیرکاظمی، راستگو و احمدآبادی (۱۳۹۹) " پیش بینی وابستگی به شبکه های اجتماعی تلفن همراه از طریق اهداف استفاده از شبکه ها (پژوهشی در میان دانشجویان دانشگاه های منطقه ۹ کشور) "

حق پرست، قیومی و امیرحسینی (۱۳۹۷) "رابطه سرمایه و سلامت اجتماعی و سواد رسانه ای با کاهش آسیب های اخلاقی در شبکه اجتماعی اینستاگرم"

دلاور و عسکری (۱۳۹۵) "بررسی مولفه های موثر بر استفاده بهینه از تلفن همراه در راستای تعدیل آسیب های اجتماعی"

۴) پساندهای مصرف تلفن همراه در ایران:

نتایج نهایی تحقیق بیانگران بوده که ۵۳ پژوهش (۴۱ متغیر) به جنبه های گوناگون "پساندهای مصرف تلفن همراه" پرداخته اند. بیشترین پساندهای مصرف تلفن همراه عبارتند از:

* سبک زندگی (۸ مقاله):

سعیدی (۱۳۸۵) "اثرات ارتباط پایدار بر رفتار مصرف کننده: مطالعه ی موردی استفاده کنندگان موبایل در ایران"
کلاتتری و حسنی (۱۳۸۷) "رسانه‌های نوین و زندگی روزمره: تأثیر تلفن همراه بر هویت و سبک زندگی جوانان"
رحمتی و بخشی (۱۳۹۴) "سبک زندگی و الگوی مصرف (مورد مطالعه: تلفن همراه)" در بین دانشجویان دانشگاه دولتی و علوم پزشکی شهرکرد

کرمانی (۱۳۹۵) "سنجش تأثیر استفاده از تلفن همراه هوشمند بر سبک زندگی کاربران ایرانی"
کرمانی (۱۳۹۵) "توصیف و سنجش سبک زندگی اسلامی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان و شناسایی عوامل موثر بر آن"

حسینایی، فرنوش، زارع و باهنر (۱۳۹۷) "رابطه بین سبک زندگی و استفاده آسیب زا از فناوری های ارتباطی با سلامت روان دانشجویان دانشگاه های آزاد اسلامی شهر تهران"

فرقانی و مهاجری (۱۳۹۷) "رابطه بین میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی و تغییر در سبک زندگی جوانان"
سعادت سیرت و فرقانی (۱۳۹۹) "شکل گیری سبک زندگی نوین در الگوپذیری جوانان از شبکه های اجتماعی موبایل محور"

* عملکرد و موفقیت تحصیلی (۷ مقاله):

شهبازی، باقیانی مقدم، محمدلو، مطلق، مسعودی بروجنی (۱۳۹۲) "ارزیابی تاثیر تلفن همراه بر عملکرد اجتماعی-آموزشی دانشجویان شهر یزد"

عطادخت، حمیدی فر و محمدی (۱۳۹۳) "استفاده آسیب زا و نوع کاربری تلفن همراه در دانش آموزان دبیرستانی (شهر خلخال) و رابطه آن با عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت"

سیاح برگرد، اولی، حسینی آهنگری، معاشی و حیدری (۱۳۹۵) "بررسی رابطه ی میزان استفاده از تلفن همراه با سلامت روان و موفقیت تحصیلی در دانشجویان پزشکی"

صدوقی، محمدصالحی (۱۳۹۶) "رابطه استفاده آسیب زا از تلفن همراه با عملکرد تحصیلی دانشجویان: نقش واسطه ای کیفیت خواب"

اکبری، شکوهی و اکبری گلزار (۱۳۹۷) "اعتیاد به شبکه های اجتماعی موبایلی و عملکرد تحصیلی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه شیراز)"

صمدبیک، ولی زاده کاکاوندی، نوری، صارمیان و بیرجندی (۱۳۹۷) "رابطه بین وابستگی به تلفن همراه با ویژگی های تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان"

زارع، جباری فر و برزگر بفرویی (۱۳۹۸) "بررسی رابطه بین میزان و نحوه استفاده از تلفن همراه با انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی در بین دانش آموزان دختر پایه نهم شهرستان یزد"

*افزایش ارتباطات اجتماعی (۳ مقاله):

جوادی یگانه، کوثری و خیر خواه (۱۳۹۱) "تلفن همراه و کارکردهای آن برای کاربران ایرانی با تأکید بر تفاوت های جنسیتی"
مهدی زاده و خیلا (۱۳۹۲) "تلفن همراه و روابط اجتماعی"

مهدیزاده و خوشنام (۱۳۹۳) "تلفن همراه و رفتارهای ارتباطی دانشجویان دانشگاه های شهر یزد"

* کاهش بهداشت روانی (۳ مقاله):

صحبایی، شکری، دائمی و پورزادی (۱۳۹۵) "الگوی استفاده از تلفن همراه و ارتباط آن با وضعیت روانی دانشجویان دانشگاه های تهران"

سیاح برگرد، اولی، حسینی آهنگری، معاشی و حیدری (۱۳۹۵) "بررسی رابطه ی میزان استفاده از تلفن همراه با سلامت روان و موفقیت تحصیلی در دانشجویان پزشکی"

حسینایی، فرنوش، زارع و باهنر (۱۳۹۷) " رابطه بین سبک زندگی و استفاده آسیب‌زا از فناوری های ارتباطی با سلامت روان دانشجویان دانشگاه های آزاد اسلامی شهر تهران "

*** تغییرات کیفیت زندگی (۲ مقاله):**

گل محمدیان، یاسمی نژاد و نادری (۱۳۹۲) " رابطه استفاده مفرط از تلفن همراه با ابعاد کیفیت زندگی در دانشجویان " دانشگاه آزاد اسلامی دزفول "

یوشی، سید خامشی، رضایی، باقیان زاچی و کریمیان کاکلکی (۱۳۹۸) " ارتباط کیفیت زندگی و استفاده از تلفن همراه هوشمند در سالمندان "

*** افزایش تعاملات بین فردی (۲ مقاله):**

کوثری، جوادی یگانه و خیرخواه (۱۳۹۱) " تلفن همراه و تاثیر آن در ارتباطات میان فردی جوانان دانشجو (مطالعه دانشجویان دانشگاه های تهران) "

هاشمی (۱۳۹۳) " واکاوی نقش تلفن همراه در تعاملات میان فردی و اجتماعی جوانان "

*** احساس تنهایی (۲ مقاله):**

منصوریان، صلحی، ادب و لطیفی (۱۳۹۳) " رابطه وابستگی به تلفن همراه با احساس تنهایی و حمایت اجتماعی در دانشجویان "

نوروزی پرشکوه، میرهادیان، امامی سیگارودی، کاظم نژاد لیلی و حسن دوست (۱۳۹۵) " احساس تنهایی و نو آسیب های اجتماعی در دانش آموزان دبیرستانی (شهر رشت) "

*** هویت شخصی مدرن (۲ مقاله):**

احمدی، مهدی زاده و عقیلی (۱۳۸۸) " تاثیر استفاده از تلفن همراه بر شکل گیری هویت شخصی مدرن در میان نوجوانان و جوانان شهر تهران "

فرامرزینی و جعفری (۱۳۹۹) " نقش شبکه های اجتماعی موبایلی بر هویت شخصی مدرن در میان جوانان شهر اردبیل "

*** کاهش انگیزش پیشرفت (۲ مقاله):**

عطاذخت، حمیدی فر و محمدی (۱۳۹۳) " استفاده آسیب‌زا و نوع کاربری تلفن همراه در دانش آموزان دبیرستانی (شهر خلخال) و رابطه آن با عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت "

زارع، جباری فر و برزگر بفرویی (۱۳۹۸) " بررسی رابطه بین میزان و نحوه استفاده از تلفن همراه با انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی در بین دانش آموزان دختر پایه نهم شهرستان یزد "

*** اثرات عمومی و آموزشی (۲ مقاله):**

بیران و اخوان طباطبایی (۱۳۹۰) " بررسی نقش و تاثیرات استفاده از تلفن همراه بر دختران دانش آموز دبیرستانی " (منطقه یک شهر تهران)

دادگران و آزاداندیش (۱۳۹۲) " بررسی آثار اجتماعی و فرهنگی تلفن همراه بر دانش آموزان دختر مقطع متوسطه (شهرستان اراک) "

مابقی تحقیقات (۱۴ عنوان) هر کدام به یک پسایند پرداخته اند که در شش دسته اصلی قابل تفکیک بوده اند:

*** اثرات اجتماعی:**

موسوی و جمالی (۱۳۹۰) " تجزیه و تحلیل رابطه میان استفاده از موبایل و جامعه پذیری مدرسه ای با تاکید بر دانش آموزان دبیرستانی شهرستان کوهدشت لرستان "

منصوریان، صلحی، ادب و لطیفی (۱۳۹۳) " رابطه وابستگی به تلفن همراه با احساس تنهایی و حمایت اجتماعی در دانشجویان "

بهمنی و محمدی شکیبا (۱۳۹۴) " سبک های نوین ارتباطات انسانی در فضای مجازی، فرصت ها و تهدیدهای شبکه های اجتماعی موبایلی "

پورمودت و کجیاف (۱۳۹۵) " بررسی اضطراب اجتماعی در دانش آموزان استفاده کننده از اینترنت و شبکه های اجتماعی مجازی "

آقایاری هیر ، محمدپور و جعفری (۱۳۹۵) " بررسی ضریب نفوذ شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه و تأثیر آن بر سلامت اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تبریز) "

بصیریان چهرمی، عبدالحسینی و بردبار (۱۳۹۵) " رسانه های اجتماعی و مدیریت بحران نقش تلفن های همراه هوشمند در کنشگری اجتماعی "

شریفی و شهرستانی (۱۳۹۶) "بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه های اجتماعی موبایلی (تلگرام) با رفتار و اخلاق اجتماعی کاربران با رویکرد دینی"

علیخواه، کوهستانی و واقعه دشتی (۱۳۹۶) "نقش شبکه های اجتماعی موبایلی در زندگی زنان (مطالعه موردی: شهر رشت)"

زینلی، سلطانی فر و مظفری (۱۳۹۷) "بررسی نقش شبکه های اجتماعی موبایلی بر توسعه مشارکت اجتماعی"

آهنگری، طحان، حسین نژاد و بناء خطیبی (۱۳۹۷) "بررسی رابطه استفاده از شبکه های اجتماعی تلفن همراه و میزان پای بندی به اعتقادات دینی دانش آموزان ۱۲ تا ۱۸ سال شهر کاشمر"

سیادت، لهرایی و باقریان فر (۱۳۹۷) "تبیین مولفه های هویت اجتماعی دانشجویان بر اساس استفاده از برنامه های پیام رسان موبایلی (مورد مطالعه: دانشجویان کارشناسی دانشگاه اصفهان)"

دادرس، فرامرزیانی، جعفری و بیابانی (۱۳۹۸) "اعتیاد به شبکه های اجتماعی موبایلی و اثرات فرهنگی و رفتاری ناشی از آن (مورد مطالعه: دانش آموزان دختر دوره متوسطه)"

کیهان، فرقانی و مظفری (۱۳۹۷) "نقش رسانه های اجتماعی موبایلی در شکل گیری هویت قومی دانشجویان"

***اثرات خانوادگی:**

موسوی و موسوی (۱۳۹۲) "تحلیل رابطه میان الگوی استفاده از تلفن همراه و اعتماد متقابل زناشویی"

شعبانی افارانی، کیانپور و صادقی فسایی (۱۳۹۷) "تجربه همسران از فرآیند بومی سازی تلفن همراه در زندگی مشترک: مطالعه داده بنیاد در شهر اصفهان"

عظیمی، مکتبی، گراوند و امین (۱۳۹۷) "رابطه علی سبک های دلبستگی با رضایت زناشویی از طریق میانجی گری وابستگی به تلفن همراه در پرستاران شهر اهواز: ارائه یک مدل پیشنهادی"

رضایی (۱۳۹۹) "بررسی رابطه استفاده آسیب زا از تلفن همراه و اعتیاد به اینترنت با طلاق عاطفی معلمان شهر کرمانشاه"

***اثرات رفتاری:**

کلاتتری و حسنی (۱۳۸۷) "رسانه های نوین و زندگی روزمره: تأثیر تلفن همراه بر هویت و سبک زندگی جوانان"

خزاعی، سعادتجو، درمحمدی، سلیمانی، طوسی نیا و ملاحسن زاده (۱۳۹۱) "شیوع وابستگی به تلفن همراه و پرخاشگری نوجوانان شهر بیرجند"

مجیدایی، پیرعین الدین و کسای (۱۳۹۴) "نقش استفاده مفرط از تلفن همراه در پیش بینی کیفیت خواب، اضطراب و افسردگی دانشجویان" (دانشگاه های خوارزمی و پیام نور کرج)

شهبازیان خونیق، شیخعلی زاده، محمدیان قریبه، رشیری دیباور، علی پور و آناهید (۱۳۹۸) "نقش تشخیصی هوش اخلاقی، ذهن آگاهی و اعتیاد به تلفن همراه در احتمال خودکشی دانشجویان"

منصوری شاد، دلاور و مظفری (۱۳۹۸) "تأثیر پیام رسانه ای ارتباطی تلفن همراه بر ویژگی های شخصیتی زنان خانه دار"

***اثرات فرهنگی (تفاوت ارزشهای بین نسلی):**

فرامرزیانی، هاشمی و فرهنگی (۱۳۹۵) "نقش استفاده از شبکه های اجتماعی تلفن همراه بر ارزش های اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان و میانسالان ساکن در شهرهای پنج استان کشور)"

***اثرات آموزشی:**

شهبازیان خونیق، حسین پوربنه دیق و رهنمایی بسطام (۱۳۹۷) "بررسی نقش هوش اخلاقی و اعتیاد به تلفن همراه در اهمال کاری تحصیلی دانشجویان"

***اثرات فناورانه (رسانه ای):**

رحیمی، کرمانی، علی حسینی و مشکینی (۱۳۹۵) "رابطه استفاده از تلفن همراه هوشمند و شکاف دیجیتالی در شهر تهران"

*نکته: در یک پژوهش استفاده از تلفن همراه، به مثابه متغیر واسطه ای (آزمون تأثیر سبک دلبستگی در وابستگی در تلفن همراه و نقش آن در رضایت زناشویی) در نظر گرفته شده که در نتایج نهایی در بخش مقالات حوزه اثرات تلفن همراه محاسبه شده است:

عظیمی، مکتبی، گراوند و امین (۱۳۹۷) "رابطه علی سبک های دلبستگی با رضایت زناشویی از طریق میانجی گری وابستگی به تلفن همراه در پرستاران شهر اهواز: ارائه یک مدل پیشنهادی"

بحث و نتیجه گیری

در حال حاضر استفاده از تلفن همراه هوشمند در ایران روبه افزایش است و این افزایش می تواند به تغییر در سبک زندگی افراد منجر شود. استفاده از گوشی های تلفن همراه در سال های اخیر به جزء جدایی ناپذیر زندگی تبدیل شده است. با وجود کاربردهای مفید تلفن همراه، استفاده بیش از حد و مداوم آن زمینه وابستگی و آسیب را در افراد ایجاد می نماید. مصرف تلفن همراه به مثابه یکی از مراحل زندگی اجتماعی تلقی شده و پذیرش آن در جوامع مدرن به مثابه رسانه موجب تحول در شکل و ساختار ارتباطات از حوزه ارتباطات و رسانه های جمعی به رسانه های اجتماعی و در حال حاضر ارتباطات موبایلی و هم چنین رسانه های موبایلی گردیده و این تحول علاوه بر تحول فناورانه، نشان از ظهور و بروز ابعاد گوناگون تغییرات اجتماعی و فرهنگی در جوامع معاصر دارد. فرهنگ فراغت جوانان در ایران به سرعت تحت تاثیر فرهنگ رسانه های دیجیتال قرار گرفته است. تلفن همراه به عنوان شکل جدیدی از رسانه ارتباطی، مرزهای جدیدی را در شکل دهی به ارزش ها و هویت جوانان ایجاد کرده و علاوه بر تسهیل و تسریع برقراری ارتباط، الگوهای ارتباطی جوانان را نیز دستخوش تغییرهایی ساخته است.

با الهام از مفهوم سازی «عادت وار» و «میدان» بوردیو، می توان استدلال کرد که تلفن همراه، میدان جدیدی ایجاد کرده که جوانان در آن فرصت های بیشتری برای سرگرمی، ارتباط و استقلال عمل یافته اند و با آسان سازی و جبران برخی کاستی های حوزه عمومی، به تقویت عاملیت، فردیت و قدرت جوانان باری رسانده است.

با چنین قدرت بخشی، تلفن همراه همچنان در چهارچوب تفاوت های جنسیتی و طبقاتی و نیز تفاوت های مربوط به بهره مندی از سرمایه اجتماعی عمل می کند. موبایل نه صرفا به عنوان یک تکنولوژی جدید مخابراتی، بلکه به عنوان یک صنعت همه رسانه ای فرد مورد توجه مطالعات فرهنگی قرار می گیرد. «فردگرایی» پدیده ای است که محصول تحولات مربوط به حوزه فهم، تجربه اجتماعی و توسعه تکنولوژی های ارتباطی است که ابزار مند شدن آن با موبایل، وجوه جدیدی از فهم فردیت را باز تولید کرده است. موبایل مهمترین تکنولوژی فردی است که ضمن ایجاد " خلوت مستقل فردی " رابطه اجتماعی فرد را در یک بستر شبکه ای معنادار کرده است و می توان از آن تعبیر به "تکنولوژی همه رسانه ای فردی" نمود.

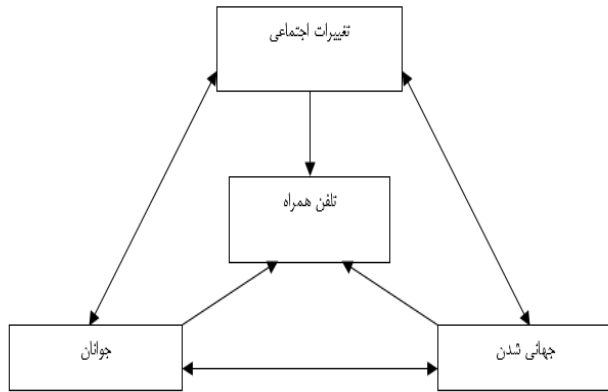
تلفن های همراه سبک زندگی ایرانیان را تغییر داده اند، به عنوان تسریع کننده بروز رفتارهایی منجر کننده عمل کرده اند، و نیز چگونگی در ایجاد نوع تازه ای از رفتار مصرف کننده و ارتباطی تأثیر گذاشته اند. تلفن همراه علاوه بر تامین نیاز ارتباطی میان فردی در حال حاضر به عنوان وسیله سرگرمی و وسیله ارتباط جمعی نیز به کار می رود و استفاده از آن معانی متعددی را برای کاربران دارد. تلفن همراه علاوه بر کاربردهایی نظیر تسهیل ارتباطات میان فردی به واسطه سیار بودن و همراهی هم زمانی و هم مکانی پاسخگویان، کارکردهایی چون تامین امنیت، مد، خودابرازی، هویت، هماهنگی و سرگرمی را نیز به همراه داشته است. استفاده روز افزون و مشکل ساز از تلفن همراه، با پرخاشگری در همه سنین و هر دو جنس ارتباط دارد. علی رغم استفاده گسترده از تلفن همراه در ایران، اثرات اعتیادی و پیامدهای روانشناختی و رفتاری آن به خوبی بررسی نشده است.

کاهش میانگین سنی مصرف تلفن همراه، از جوانان به سطح نوجوانان و کودکان در ایران نشان از تحولی مهم و هم چنین ضرورتی اساسی برای بررسی و تبیین ابعاد گوناگون چگونگی، ماهیت و اثرات مختلف استفاده از تلفن همراه را دو چندان می نمایاند.

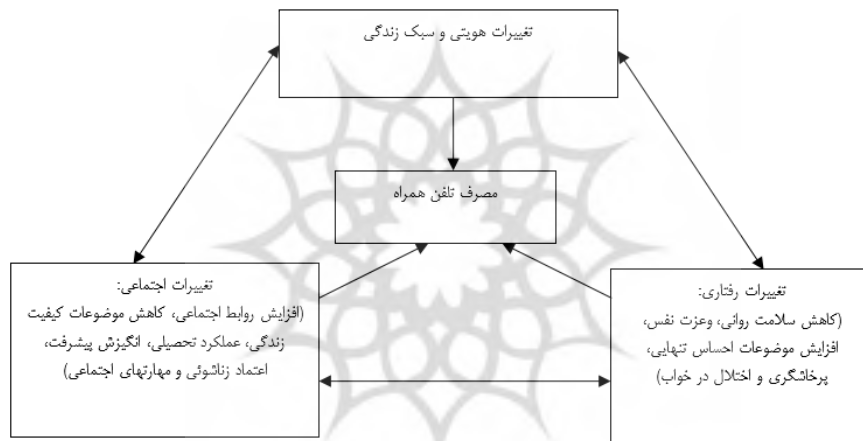
امروزه نقش و جایگاه رسانه های ارتباطی در حدی است که نمیتوان زندگی را بدون حضور آنها قابل تصور دانست. رسانه ها فقط وسیله سرگرمی نیستند؛ بلکه در بسیاری از جنبه های فعالیت اجتماعی و فردی ما دخالت و نقش دارند و کارکردهای مختلفی از جمله انتقال اطلاعات، آموزش، سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت مخاطبان را بر عهده دارند. تلفن همراه با ارائه الگو و هنجارهای خاص باعث ایجاد همنوایی در افراد میشود و با ماهیت خاصی که دارد، باعث رشد فردگرایی می شود. هر یک از کاربران با توجه به ویژگی های فردی و اجتماعی خود، استفاده خاصی از این رسانه می کنند و تحت تأثیر آن واقع می شوند.

استفاده از تلفن همراه مخصوص گروه سنی خاصی نیست و همه گروههای سنی را در بر می گیرد. استفاده جوانان ایرانی از تلفن همراه روبه گسترش می باشد و به طور گریزناپذیری، جوانان پرجمعیت ترین و پرتعدادترین گروه نسلی ایران، در مواجهه با تلفن همراه هستند. موضوع جدید جهانی شدن (خصوصا اینترنت)، موجب بروز تغییراتی در حوزه های مختلف زندگی عموم افراد و خصوصا جوانان در ایران گردیده و بدون توجه به این جهت گیری ها نمی توان تبیین جامعی از تاثیر موضوع مصرف تلفن همراه در ایران ارائه داد. لازمه تبیین نظری و تجربی مصرف تلفن همراه در ایران، توجه به تاثیر جهانی شدن در حوزه های مختلف نظام اجتماعی و هم چنین بررسی ابعاد گوناگون تغییرات اجتماعی ناشی از مصرف تلفن همراه می باشد. میزان دستیابی به تلفن همراه نیز خود، تابعی از چهار متغیر میزان مصرف تلفن همراه، نوع مصرف تلفن همراه، انگیزه و اهداف استفاده تلفن همراه و هم چنین نحوه ارائه و مدیریت خود کاربر ایرانی از تلفن همراه است. مدیریت استفاده از تلفن همراه از سوی افراد جامعه خصوصا جوانان موجبات کاهش جنبه های آسیب شناختی تلفن همراه در قلمروهای مختلف را فراهم می کند.

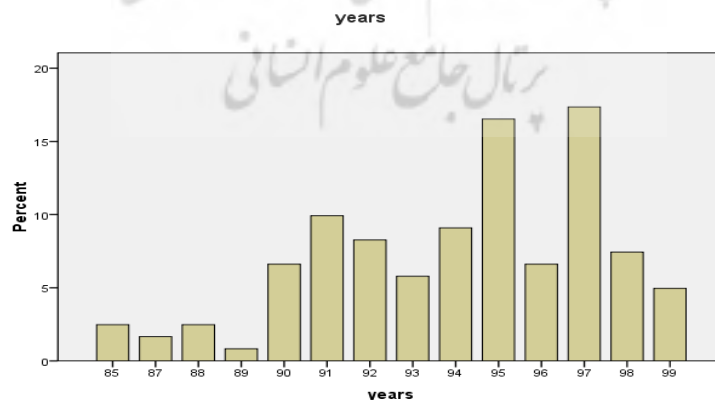
جامعه‌شناسی تلفن همراه حوزه‌ای تازه، جوان و نوظهور و البته دارای رشد سریع و شتابان در ایران معاصر تلقی می‌شود که سعی در تبیین چگونگی و الگوهای استفاده از تلفن همراه به مثابه پدیده‌ای اجتماعی داشته و هم‌چنین به بررسی ابعاد گوناگون اثرات اجتماعی فرهنگی تلفن همراه در سطوح مختلف جامعه دارد. تحقیق حاضر متکی بر تحلیل ثانویه دریافته که در مجموع ۱۲۱ مقاله علمی پژوهشی در حوزه استفاده از تلفن همراه، شناسایی و بررسی قرار گرفته شده‌اند. نشر مقالات طی ده سال (۱۳۸۵ تا آذر ماه ۱۳۹۹) نشان از روند صعودی و افزایشی داشته است (نمودار شماره ۳).

نمودار ۱) حوزه‌های سه‌گانه مؤثر در تبیین استفاده از تلفن همراه در ایران

نمودار ۲) حوزه‌های سه‌گانه اثرات مصرف و استفاده تلفن همراه در ایران

نمودار ۳) روند تحقیقات مصرف تلفن همراه در ایران طی سالهای ۱۳۸۵ تا آذر ماه ۱۳۹۹

گرایشهای پژوهشی تحقیقات تلفن همراه در ایران در چهار بخش اصلی طبقه‌بندی و بررسی گردیده‌اند که به ترتیب بیشترین آنها اختصاص به پسايندها (۴۴ درصد)، پسايندها (۳۰ درصد)، وضعیت (۱۷ درصد) و کلیات استفاده از تلفن همراه (۸ درصد) داشته‌اند (جدول شماره ۲).

جدول ۲) گرایش‌های چهار گانه پژوهشی در تحقیقات تلفن همراه در ایران (طی سالهای ۱۳۸۵ تا آذرماه سال ۱۳۹۹)

گرایش‌های پژوهشی		تعداد	درصد
کلیات مصرف تلفن همراه در ایران		۱۰	۸
پیشایندهای مصرف تلفن همراه در ایران (عوامل و شرائط موثر در آن)		۳۷	۳۰
پسایندهای مصرف تلفن همراه در ایران (اثرات، پیامدها و کارکردهای آن)		۵۳	۴۴
وضعیت مصرف تلفن همراه در ایران (الگوها و ابزارهای سنجش مصرف)		۲۱	۱۷
جمع کل		۱۲۱	۱۰۰

نتایج نهایی پژوهش نشان داد که ۳۷ مقاله (۴۱ متغیر و موضوع) به ابعاد گوناگون "پیشایندهای مصرف تلفن همراه" توجه داشته اند که البته ۲۱ پژوهش با "عناوین" مربوط به جنبه های آسیب زا و اعتیاد به تلفن همراه داشته اند. پیشایندهای مصرف تلفن همراه شامل موضوعات پنج گانه اصلی عوامل شخصیتی و رفتاری، خانوادگی، آموزشی، اجتماعی و رسانه ای بوده اند. یافته‌های پژوهش بر اساس موضوعات فرعی، بازگو کننده آن بوده که بیشترین پیشایندهای استفاده تلفن همراه اختصاص به سلامت روانی (۶ مقاله)، احساس تنهایی (۵ مقاله) و ویژگی های شخصیتی (۴ مقاله)، افسردگی (۳ مقاله)، سبک دلبستگی، سرمایه اجتماعی، مشکل تنظیم هیجان، هوش هیجانی، تحمل پریشانی، سبک هویتی (به طور مشترک هر کدام ۲ مقاله) داشته است. علاوه بر آنها هر کدام از عوامل اصلی چهار گانه مورد نظر به تفکیک هر کدام دارای یک متغیر به عنوان پیشایندهای استفاده تلفن همراه مورد بررسی قرار گرفته شده اند (۳۱ متغیر و موضوع) که هر کدام از آنها در یک مقاله گزارش شده است

نتایج نهایی تحقیق بیانگران بوده که ۵۳ پژوهش (۴۱ متغیر) به جنبه های گوناگون "پسایندهای مصرف تلفن همراه" پرداخته اند. البته ۱۱ مقاله به ابعاد آسیب زا و اعتیاد گونه استفاده از تلفن همراه توجه داشته اند. مصرف تلفن همراه در ایران موجب تغییرات اجتماعی در حوزه هایی مانند سبک زندگی و هویت یابی کاربران شده است. اگر چه استفاده از تلفن همراه موجبات افزایش سه موضوع "تعاملات میان فردی" و "ارتباطات اجتماعی" و هم چنین "هویت شخصی مدرن" را فراهم نموده است و لیکن بیشترین کارکردهای نامناسب آن در کاهش عملکرد افراد در حوزه های روانی، رفتاری (کاهش سلامت روانی، اختلال در خواب، کاهش عزت نفس، افزایش احساس تنهایی و غیره)، خانوادگی (کاهش رضایت زناشویی و اعتماد زناشویی)، آموزشی (کاهش عملکرد تحصیلی، انگیزش پیشرفت و افزایش اهمال کاری تحصیلی)، اجتماعی (۱۳ موضوع اجتماعی) و فرهنگی (تفاوت نسلی ارزشها) گزارش شده اند. از میان پسایندهای مورد بررسی، سه موضوع به اثرات و کارکردهای مناسب مصرف تلفن همراه، دو موضوع به تغییرات ناشی از مصرف تلفن همراه (سبک زندگی و هویت)، و مابقی تحقیقات به اثرات و کارکردهای نامناسب مصرف تلفن همراه پرداخته اند.

بیشترین پسایندهای مصرف تلفن همراه اختصاص به متغیرهای سبک زندگی (۸ مقاله)، کاهش عملکرد تحصیلی (۷ مقاله)، کاهش سلامت روانی و افزایش ارتباطات اجتماعی (هر کدام ۳ مقاله)، کاهش انگیزش پیشرفت، کیفیت زندگی، هویت شخصی مدرن، احساس تنهایی و تعاملات بین فردی (به طور مشترک هر کدام ۲ مقاله) و اثرات عمومی و آموزشی (۲ مقاله) داشته اند. مابقی تحقیقات (۳۱ عنوان) هر کدام به یک پسایند پرداخته اند که در شش دسته اصلی اجتماعی، خانوادگی، رفتاری، فرهنگی، آموزشی و فناورانه (رسانه ای) قابل تفکیک بوده اند. نتایج نهایی تحلیلی ثانویه تحقیقات تلفن همراه در ایران در نمودار شماره ۴ گزارش شده است.

نمودار شماره ۴) انواع چهارگانه گرایش‌های پژوهشی تحقیقات مصرف‌تلفن همراه در ایران طی سالهای ۱۳۸۵ تا آذر ماه ۱۳۹۹ به تفکیک موضوعات اصلی و مباحث فرعی به تعداد

منابع

۱. آکسمن و یریبی و ساتو تیوونن. (۱۳۹۳). کارکردهای رسانه‌ای تلفن همراه و پیامدهای آن، ترجمه احسان موحدیان و احمد رضا شاه‌علی، تهران، انتشارات دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها
۲. بیکر. ترز. ال. (۱۳۷۷). نحوه انجام تحقیقات اجتماعی. ترجمه هوشنگ نائی، چاپ اول، تهران، انتشارات روش.
۳. حجت، محمدعلی. (۱۳۹۰). جوان و تلفن همراه، چاپ سوم، تهران، انتشارات جلال الدین
۴. میرسون، جورج. (۱۳۹۳). هایدگر، هابرماس و تلفن همراه، ترجمه محمود مقدس، چاپ اول، تهران، شرکت نشر افسون خیال.
۵. موسوی، سید کمال الدین. (۱۳۸۹). قدرت اجتماعی موبایل، تهران، شرکت نشر بهینه فراگیر.
۶. عاملی، سعید رضا و مهدی رنجبر. (۱۳۸۷). مطالعات تلفن همراه: زندگی در حال حرکت، تهران، انتشارات سمت.
۷. حیدری. حسین. (۱۳۹۵). اولین همایش ملی جامعه، فرهنگ و رسانه: تلفن همراه هوشمند و سبک زندگی (مجموعه مقالات)، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاددانشگاهی و پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
8. Berry, M. and Schleser, M. (2014) Mobile Media Making in the Age of Smartphones, Palgrave MacMillan, New York .
9. Brown, B., Green, N. and Harper, R. (eds) (2001) Wireless World: Social and Interactional Aspects of the Mobile Age, Springer, London .
10. Castells, M., Fernandez-Ardevol, M., Qiu, J. L., and Sey, A. (2006) Mobile Communication and Society: A Global Perspective, MIT Press, Cambridge, Mass .
11. Geser, H. (2004). Towards a sociological theory of the mobile phone. Retrieved July 12, 2005, from http://socio.ch/mobile/t_geser1.pdf.
12. Glotz, P., Bertschi, S. and Locke, C. (eds.) (2005) Thumb Culture. The Meaning of Mobile Phones in Society, Transcript, Bielefeld .

13. Goggin, G. (2006) Cell Phone Culture: Mobile Technology in Everyday Life, Routledge, London .
14. Goggin, G. (Ed.) (2007) Mobile Phone Cultures, Routledge, London .
15. Hamill, L. and Lasen, A. (eds.) (2005) Mobile World. Past, Present and Future, Springer .
16. Ling, R. and Pedersen, P. (eds).(2005). Mobile Communications: Renegotiation of the Social Sphere, Springer, London, pp.7-22 .
17. Ito, M., Okabe, D. and Matsuda, M. (eds) (2005) Personal, Portable, Pedestrian, Mobile Phones in Japanese Life, MIT Press, Cambridge Mass .
18. McGuigan, Jim (2005).Towards a sociology of The Mobile Phone.. Journal of Human Technology, Volume 1 (1), April 2005, 45-57.
19. Katz, J. (Ed.) (2003) Machines that Become Us: The Social Context of Personal Communication Technology, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey
20. Katz., J. (2006) Magic in the Air: Mobile Communication and the Transformation of Social Life, Transaction Publishers, New Jersey .
21. Katz, J. (Ed.) (2008) Handbook of Mobile Communication Studies, MIT Press, Cambridge, Mass .
22. Katz, J. and Aakhus, M. (eds) (2002) Perpetual Contact: Mobile Communication, Private Talk, Public Performance, Cambridge University Press, Cambridge .
23. Katz, J. and Aspden, P. (1996) Mobile communications: Theories, Data and Potential Impacts. A Longitudinal Analysis of US National Surveys, Bellcore .
24. Ling, R. (2004) The Mobile Connection. The Cell Phone's Impact on Society, San Francisco: Morgan Kaufmann .
25. Ling, R. (2008) New Tech, New Ties. How Mobile Communication is Reshaping Social Cohesion, MIT press, Cambridge, Mass .
26. Ling,R, L. Fortunati, G. Goggin, S. S. Lim, and Y. Li.(2020).The Oxford Handbook of Mobile Communication and Society..Oxford University Press, Oxford.
27. Ling, R. and Donner, J. (2009) Mobile Phones and Mobile Communications: Digital Media and Society, Polity .
28. Xiaoge,X.(2019).Impacts of Mobile Use and Experience on Contemporary Society.IGI Global; 1st edition
29. Xu.X (Ed.).(2014).Interdisciplinary Mobile Media and Communications: Social, Political, and Economic Implications. Hershey PA: IGI Global.

سال چهارم، شماره ۱ (پیاپی: ۱۴)، بهار ۱۴۰۰، جلد یک

فصلنامه مطالعات کاردی در
علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی
ISSN: 2645-4475